

УДК 159. 955: 159.942 (091)

Людмила Ракітянська

ORCID iD 0000-0003-3586-2754

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри методики музичного виховання,
співу та хорового диригування,
Криворізький державний педагогічний університет,
пр. Гагаріна, 54, 50086 Кривий Ріг, Україна,
ludmilanick777@gmail.com

ІСТОРІЯ СВІТОВОГО МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В КОНТЕКСТІ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ЕМОЦІЙНОГО ТА РАЦІОНАЛЬНОГО

У статті викладено результати аналізу історії музичного мистецтва у контексті взаємозв'язку емоційного й раціонального. Показано, що вся історія еволюційного розвитку світового музичного мистецтва є процесом складного, діалектичного взаємозв'язку емоційного й раціонального, детермінованого панівним філософським світоглядом конкретно-історичної епохи, що визначало змінюваність мистецьких пріоритетів, їх емоційно-інтелектуальну збалансованість або розмежування з домінуванням раціонально-опосередкованого чи емоційно-чуттєвого. Встановлено, що для первісної культури характерна синкретичність міфологічно-світоглядних уявлень первісної людини, що знайшло відбиток у фольклорній традиції; в осягненні мистецтва Античності давньогрецькими мислителями перевага надавалась розуму, що відповідало раціональній, філософсько-світогладній орієнтації тодішнього суспільства; в епоху Середньовіччя ця тенденція закріпилась у теолого-раціоналістичних пошуках «отців церкви», що знайшло відбиток у різних жанрах церковної музики — релігійної, аскетично спрямованої, суворо регламентованої, емоційно обмеженої; для музичного мистецтва епохи Відродження, сповненого віри в необмежені можливості гармонічного розвитку людини, характерна єдність й збалансованість емоційного й інтелектуального; мистецтво епохи Нового часу позначилося появою нових художніх напрямів, серед яких — бароко й класицизм. Барочна концепція музичного мистецтва співзвучна традиції епохи Відродження у розумінні головного призначення мистецтва відображати чуттєвість реального світу; мистецтво класицизму підпорядковане суворій регламентації, зверненням до людського розуму, а не до почуттів, воно ґрунтується на «раціоналізмі», панівному на той час філософському світогляді; гармонійне поєднання емоційно-особистісних переживань із глибоким інтелектуальним осмисленням життя становить провідну рису мистецтва романтичної доби; у сучасній музичній культурі спостерігається тенденція посилення раціонального начала.

Ключові слова: емоційне та раціональне; конкретно-історична епоха; музичне мистецтво.

© Ракітянська Людмила, 2020

<https://doi.org/10.28925/2226-3012.2020.9.3>

Вступ. Музика увійшла в життя людини на перших етапах становлення цивілізації, виникнувши одночасно з мовою, релігією, міфом, як синкретичні прояви первісної культури. Тривалий і складний процес її розвитку упродовж століть засвідчив основну і суттєву якість — інтонаційність, яка характеризується вченими як «смысловая единица музыки» (Холопова, 2000; Асаф'єв, 1963; Виготський, 1986; Кирнарська, 2003; Рева, 2014). Уся історія світового й національного музичного

мистецтва, від культури первісного суспільства, Стародавнього світу, доби Середньовіччя до культури епохи Відродження, Нового часу, Просвітництва, доби класицизму й романтизму, авангарду й неокласицизму сучасного мистецтва є складним, діалектичним взаємозв'язком й переплетінням емоційної й раціональної складових (Іваницький, 2008; Конен, 1981; Рудницька, 2005).

Історія світового музичного мистецтва переконливо засвідчує, що в різні історичні періоди людство намагалося осмислити походження й сутність музичного мистецтва як соціального

явища і, відповідно до світоглядних установ конкретно-історичної епохи, стверджувався як панівний той чи інший погляд на мистецтво, характер його впливу на людину через взаємозв'язок емоційно-чуттєвого та інтелектуально-раціонального начал: від синкретичної єдності до їх розмежування й поляризації, до співмірності й гармонічної збалансованості.

Мета дослідження — проаналізувати історію світового музичного мистецтва в емоційно-інтелектуальному дискурсі.

Методологія. Визначена мета досягалася застосуванням комплексу теоретичних методів: історичного, логічного, порівняльного аналізу та синтезу.

Результати. Розгляд предмету дослідження в історичному аспекті дозволив у хронологічній послідовності проаналізувати історичний розвиток світового музичного мистецтва в контексті особливостей взаємозв'язку емоційної й раціональної складових у різні конкретно-історичні епохи людської цивілізації. Встановлено, що на історичному етапі стародавнього світу фундаментальним явищем музичної творчості людства, що утворився і зберігся назавжди, є фольклор, який заклав підвалини розвитку всієї світової музичної культури. Зумовлений утилітарними потребами первісної людини, він відображав єдність й утилітарно-практичного, й художнього завдяки синкретизму міфологічно-світоглядного мислення первісної людини (Іваницький, 2008).

Важливо відмітити, що у фольклорі індивідуальне розчинилося у соціальному, бо будь-яка пісня (казка, обряд тощо) яскраво передає особисте, втілює пережите, глибоко емоційне, але подається як універсальне явище, що узагальнило досвід численних поколінь предків. В. Холопова (2000) зазначає: «Вплив музики носить двонаправлений особистісно-соціальний характер, причому соціальне дається в індивідуальних відчуттях особистості. Особливістю музики як найбільш безпосередньо-емоційного з мистецтв є те, що завдяки силі індивідуальних відчуттів об'єктивно-соціальний зміст твору набуває для сприймаючого підвищену особисту переконливість» (с. 7).

Протягом багатьох тисячоліть емоції людського індивіда і людства в цілому викристалізовували зрозумілі кожному інтонації, систему музичної виразності, музичну мову, музичні жанри і форми (Медушевский, 1993; Торопова, 2008; Проців, 2017). В якості важливої соціальної складової музика продовжила розвиватися

в культурі Давнього Світу, апогеем якої стала антична культура, яка виробила складну систему взаємодії мистецтв, спрямовану на удосконалення особистості. Намагання давньогрецьких мислителів пояснити закони Всесвіту і людського буття раціональним шляхом поклало початок «раціоналізації» знань про світ і людину в ньому. Раціональне осягнення мистецького впливу на емоційну сферу особистості — головна ідея античної культури, яка знайшла відображення у вченнях давньогрецьких мислителів. «Споглядальна діяльність розуму», за Аристотелем, є моральним ідеалом, на який має бути зорієнтоване мистецтво. Дослідники також виділяють вчення Аристотеля про «інтелектуальну розвагу», що надається музикою (Шестаков, 1975, с. 72). Античності належить формула: «музика — гімнастика інтелекту» (Холопова, 2000). Антична музична естетика «створила абсолютно нову, раціональну систему розуміння музики» (Шестаков, 1975, с. 17). Античність стала універсальною моделлю для багатьох наступних епох.

Традиції античної культури, пов'язані з домінуванням інтелектуального в мистецтві, підхоплюють представники доби середньовіччя. В контексті нової теоцентричної картини епохи з потужним впливом на всі сфери суспільного життя римсько-католицької церкви емоційна складова культури в цілому, і музики зокрема, максимально нівелюється. Церковна музика, що є основною в добу середньовіччя, покликана налаштовувати людину на молитовний стан, позбавлений земних настроїв, роздумів, почуттів. У зв'язку з тотальним впливом церкви в епоху середньовіччя на музичну складову обрядових дійств поширилися суворі обмеження і правила. Ось чому інтелектуальне створення духовної музики виходить на перший план, вершиною цього процесу стала поліфонія строгого стилю — складна, багатопланова і суворо регламентована, доступна для розуміння лише обмеженому колу сприймаючих. Вона була спрямована на неземне, небуденне звучання і утворювала в людині особливі емоції, але вони не мали нічого спільного ні з фольклором, ні зі світською музикою. Тому «заборонялося вводити у її мелос відбиття земних почуттів, хвилювань, плясових ритмів...» (Холопова, 2000, с. 8; Конен, 1981). У цей період в країнах Західної Європи склався особливий церковний стиль, основою якого став григоріанський хорал. Важливо, що не тільки культова музика, але й світська (наприклад, жанр

мотету) писалася приблизно в одному емоційному вимірі.

Завдяки гуманістичним ідеалам епохи Відродження, новому філософсько-антропоцентричному мисленню, що славало людину, зверталось до її внутрішнього світу, музичне мистецтво цієї доби захоплює «теорія афектів» (від лат. *affectus* — душевне хвилювання), без якої неможливо уявити наступну епоху бароко і, особливо, її головне відкриття і завоювання — оперу. Барочна концепція музичного мистецтва з центральним поняттям «краса» є особливо яскравою, різноманітною, динамічною і насиченою, вищою мірою емоційно-забарвленою.

Стрімкий розвиток всіх галузей людського буття, наукові здобутки, розвиток філософської думки з посиленням уваги до рефлексії — ось основний контекст однієї з найцікавіших епох людства. В музичній культурі в цю добу емоційне і інтелектуальне знаходилися весь час у органічній єдності й балансі. Так, у жанрі опери як авторів, так і публіку захопила можливість розваги, емоційної насолоди у зв'язку із яскравою сценічною природою жанру. В цей період з'являється жанр *drama per musica* як спроба реконструювати, відродити до життя у нових соціокультурних умовах античну драму. А це означало запит на серйозний сюжет, високе виховне значення, на інтелектуальне осягнення тих емоцій, що викликаються життям (Шестаков, 1975; Конен, 1981; Адорно, 1999; Петрушин, 1997).

На зміну епохи Відродження прийшла «епоха розуму», доба класицизму, який став панівним стильовим напрямом культури XVII–XVIII ст. в контексті філософсько-естетичних принципів руху Просвітництва й традицій античної культури, що ґрунтувалася на культі розуму. Саме просвітелі виокремили інтелектуальне начало як спосіб пізнання світу, людини, можливості вчитися і вдосконалюватися. Мислителі оголосили обов'язок, знання, вміння мірилом реалізованості особистості у «розумному» суспільстві. Соціальна роль людини знову стала вирішальними чинниками у соціокультурному просторі. Проголошується всемогутність, верховенство людського інтелекту у порівнянні з почуттєвою сферою, що визначило «раціоналізм» провідним філософським світоглядом європейського мислення того часу.

Названі особливості знайшли своє втілення у музичній культурі. Духовна і світська вокальна музика, що займала панівні позиції, не губиться

в нових умовах, але значно поступається музиці інструментальній. Так звана «чиста музика», представлена симфонією, сонатою, концертом, у філософсько-символічній манері вибудовує основні проблеми людського буття. Це не означає, що емоційне начало відкидається зовсім, але воно не носить особистісного звучання і підпорядковується більш загальним, глобальним законам соціуму і Всесвіту. Правилам, обмеженням підпорядковуються і такі вже відомі жанри, як італійські опера-*seria* та опера-*buffa*, які набули свого розвитку у творчості К. Монтеверді, А. Скарлатті; лірична трагедія французького композитора Ж. Б. Люллі, англійського — Г. Перселла та ін. Особливе місце в музичному мистецтві того часу займають й інші великі циклічні музично-драматичні жанри — кантати, ораторії, реквієми, створені видатними італійськими композиторами А. Скарлатті, Дж. Каріссімі; німецькими — Г. Ф. Генделем. І. С. Бахом, Г. Телеманом та ін. (Костюк, 1986; Рева, 2013; Теплов, 1985).

Друга половина XVIII ст. пов'язана з розповсюдженням просвітницьких ідей в країнах Західної Європи, передреволюційних настроїв у Франції, що мало неабиякий вплив на розвиток музичного мистецтва. В Австрії утворюється мистецький напрям — віденський класицизм, представлений творчістю видатних композиторів К. Глюка, Й. Гайдна, В. А. Моцарта, Л. В. Бетховена, яка ґрунтувалася і втілювала гуманістичні ідеали епохи, поєднуючи глибоко емоційний зміст в музиці з раціональною ясністю і довершеністю форми. В цілому, в цей період, спостерігається «ретельно вивіреним баланс чуттєво-безпосереднього, раціонально-логічного та ідейно-піднесеного» (Кудряшов, 2006, с. 162). Філософсько-просвітницький світогляд епохи, як і характер мистецтва в цілому, і музичного зокрема, носив позитивно-гармонічний, збалансований характер, уособивши таким чином «класику», «класичне мистецтво», виступаючи еталоном і для наступних епох.

Якщо до XIX ст. музична культура все ж або балансувала на рівності раціонального та емоційного, або висувала інтелектуальне начало як основоположне, то доба романтизму, як художнього напрямку, — це стихія почуттів, духовний порив, звернення до внутрішнього, глибинного світу людської душі. Потужний патріотичний підйом, характерний для XVIII ст. змінився у XIX ст. на глибоке розчарування й зневіру, що зумовило занурення у внутрішній світ

людини, культивування її почуттів, суб'єктивних й інтимних переживань, сповнених смутку, розпачу, песимізму, трагічності. Такими є характерні риси мистецтва романтизму. Фіксація моменту, а не глобальної проблеми людства, власного почуття, а не настроїв мільйонів людей викликали до життя появу ліричної мініатюри як особистісного переживання композитора. Гармонічно-прекрасне світосприйняття та установка на гармонію і прекрасне в мистецтві, що склалися в епоху класицизму зруйнувалися (Шестаков, 1975).

До романтизму панував «традиційно існуючий в мистецтві раціонально-опосередкований світ» (Кудряшов, 2006, с. 231), а з настанням нової епохи кардинально змістилися мистецькі орієнтири в бік сентименталізму, душевно-безпосереднього, емоційно-наповненого, чуттєвого. Але спостерігається своєрідний емоційно-інтелектуальний баланс: критерієм істинності мистецтва стає і «піднесеність ідей, але й міра життєвої достовірності, очевидність означеної реальності» (Там само, с. 233–234).

Індивідуально-емоційне переживання та раціональне осмислення життя, втілене в мистецтві, – ось основна ідейно-образна площина романтичного мистецтва музики, яким були охоплені протягом XIX ст. багато європейських країн.

До певної міри цей напрям отримав свій розвиток і в мистецтві XX ст. Проте він набув настільки різноманітних форм втілення, що, на думку науковців, доволі ускладнює можливість вибудувати струнку, зрозумілу картину та означає, що й донині «немає єдиного загальносвітового стилю музики» (Скребков, 1973, с. 396). З одного боку, спостерігаються обидві існуючі раніше в світовій музичній культурі тенденції: найвища форма раціонального начала в музиці (наприклад, авангард або модернізм), з іншого боку, й величезна увага до найтонших емоційних проявів людини (зокрема, неоромантизм та інші прояви неокласицизму) (Лященко, 2018).

Разом з тим, якщо у першій половині століття ці ідейно-образні системи гранично розмежовувалися, то поступово вони злилися в єдине ціле, втілюючись в найрізноманітніших авторських задумах митців різних національних шкіл, стилів, напрямів. Популярним є актуальний для мистецтва сучасності розподіл на масове та елітарне мистецтво, але й ця дихотомія вже давно трансформувалася у різноманітні спільні звучання, під взаємовпливом одне одного. Та які б впливи ми не бачили в музич-

ній культурі XX – початку XXI ст., спостерігається загальна тенденція посилення раціонального начала в музичному мистецтві (Холопова, 2000; Шестаков, 1975).

Якщо йдеться про академічну музику, не залежно від того, який напрям чи тенденцію вона представляє, на першому місці знаходиться її смислове навантаження. Різниця полягає тут в ідейно-образному фундаменті, як, наприклад, у експресіонізмі — радикально-емоційне вираження сучасності або у неокласицизмі — своєрідне повернення у світ минулого. Різними є засоби виразності, стильові й жанрові особливості, але головною метою виступає втілення сучасної дійсності у новий спосіб. Полістилістика, серіальна музика, брютізм або необароко — кожний елітарний музичний напрям істотно посилює і поглиблює свій, неповторний смисловий стрижень.

У контексті масового мистецтва, зокрема музичного, емоційна складова виражена більш рельєфно (Холопова, 2000; Лященко, 2018; Торопова, 2008). Адже вона користується в дещо спрощеній формі жанрами, формами і засобами виразності, які склалися у класикоромантичній традиції і добре зарекомендували себе для відображення зрозумілих великій публіці базових почуттів, емоцій. Масова музика на відміну від елітарної не вигадує нове, а використовує найкраще старе, традиційне і зрозуміле. Тому це мистецтво знайшло так багато прихильників по всьому світу, адже спрямоване на розвагу, емоційну щирість і доступність.

Сучасна музика продовжує розвиватися за тими напрямками і тенденціями, які склалися в минулому столітті. Але те, що сьогоднішній глобалізований світ не може обійтися без музики — нової чи традиційної — аксіома. Тому до музичної культури має бути посиленна увага як до мови міжнародного, світового спілкування.

Висновки. Здійснений аналіз дозволяє зупинитися на деяких основних аспектах щодо емоційно-інтелектуальних проявів у розвитку світового музичного мистецтва:

— протягом всієї історії розвитку музичного мистецтва інтелектуально-раціональне та чуттєво-емоційне зливалися в єдине ціле, але в різні історичні періоди кожний чинник займав панівне місце в художній, ідейно-образній системі епохи. Теоретики і практики висували емоційну або інтелектуальну складову в музиці як пріоритетну відповідно до панівного філософського світогляду, естетичних принципів,

розуміння місця і завдань музики в соціумі. Еволюція творчих пошуків композиторів різних епох надає приклади найрізноманітніших жанрово-стильових втілень синтезу емоційного й інтелектуального розуміння музичного мистецтва у співвідношенні із реальним світом;

— найбільш інтелектуальними аспектами у музичній теорії та практиці вважаються музичні жанри, музичні форми, ритмічні і мелодичні форми, що склалися протягом тисячоліть. Що ж до емоційно-чуттєвого втілення, цей аспект пов'язаний передусім із змінами в галузі засобів музичної виразності, які змінювалися, оновлювалися, наповнювалися новим звучанням;

— вокальні жанри (пісня, опера, меса, кантата) більш точно і повно знаходили свою публіку, безпосередньо захоплюючи її емоційно-чуттєві реакції. Саме вокальна музика апріорі більш ясно втілює почуття і думки авторів, адже пов'язана із виразовими можливос-

тями слова. Музика ж інструментальна через більшу сконцентрованість ідей, образів видавалася завжди більш філософськи-узагальненою, універсальною, а відтак, інтелектуально-опосередкованою;

— музика, як найбільш емоційне мистецтво, що здатне виражати емоції, виховувати їх і використовувати для стимуляції мислення, а також відігравати соціалізуючу роль у вихованні громадянина, в усі часи займала виняткове місце серед інших проявів людського духу, творчості, фантазії. Саме тому музичне мистецтво і в нинішній соціокультурній ситуації по всьому світі займає особливе місце і для окремої особистості, і для світової спільноти в цілому.

Перспективу подальших досліджень убачаємо у вивченні дидактичного аспекту використання матеріалів з історії світового музичного мистецтва в процесі професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва.

Література

- Адорно Т. В. Избранное: Социология музыки. Москва – СПб : Университетская книга, 1999. 445 с.
- Асафьев Б. В. Музыкальная форма как процесс. Ленинград, 1963. 378 с.
- Выготский Л. С. Психология искусства. 3-е изд. Москва : Искусство, 1986. 573 с.
- Интонация как смысловая первооснова музыки. Базисные виды и формы музыкальных высказываний, их эмоционально-психологический подтекст. *Психология музыкальной деятельности: теория и практика* : учеб. пособие для студ. муз. фак. высш. пед. учеб. заведений / Кирнарская Д. К. и др. Москва : Издательский центр «Академия», 2003. С. 102–110.
- Іваницький А. І. Хрестоматія з українського музичного фольклору : навчальний посібник. Вінниця : НОВА КНИГА, 2008. 520 с.
- Конен В. История зарубежной музыки. Вып. 3. Москва : Музыка, 1981. 534 с.
- Костюк А. Г. О теории музыкального восприятия. *Музыкальное восприятие как предмет комплексного исследования* : сборник статей. Киев, 1986. С. 7–17.
- Кудряшов А. Ю. Теория музыкального содержания. Художественные идеи европейской музыки XVII – XX вв. : учебное пособие. Санкт-Петербург : Издательство «Лань», 2006. 432 с.
- Лященко І. С. Взаємодія масової та елітарної культури в музичній освіті. *Музична освіта: філософський, мистецтвознавчий та педагогічний наголос* : монографія / за ред. Н. А. Овчаренко, Я. В. Шрамка. Кривий Ріг, 2018. С. 30–51.
- Медушевский В. В. Интонационная форма музыки: исследование. Москва : Издательское объединение «Композитор», 1993. 262 с.
- Никеева И. А., Фаттахова Л. Р. История музыки : учеб. пособ. Омск : Омский гос. ун-т, 2004. 84 с.
- Петрушин В. И. Музыкальная психология : учеб. пособ. для студ. Москва : Владос, 1997. 384 с.
- Проців Л. Й. Музична педагогіка в Україні: зустрічі в історії. *Музичне мистецтво в освітологічному дискурсі* : науковий журнал. 2017. № 2. С. 73–78.
- Ражников В. Г. Динамика художественного сознания в музыкальном обучении : диссертация в форме научного доклада д-ра пед. наук. Москва, 1993. 70 с.
- Рева В. П. Интонационное погружение как индивидуальная слушательская стратегия эстетического восприятия музыки. *Музыкальное искусство и образование*. 2014. № 2. С. 26–40.
- Рева В. П. Музыкальное восприятие как самопознание личности. *Музыкальное искусство и образование*. 2013. № 1. С. 64–70.
- Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька : навчальний посібник. Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2005. 360 с.

- Скребков С. С. Художественные принципы музыкальных стилей. Москва : Музыка, 1973. 447 с.
- Теплов Б. М. Избранные труды : в 2-х т. Т. 1. Москва : Педагогика, 1985. 328 с.
- Торопова А. В. Психология музыкального образования и развитие личности (методологический аспект). *Вестник МГУКИ*. 2008. № 5. С. 200–204.
- Холопова В. Н. Музыка как вид искусства : учебное пособие. Санкт-Петербург : «Лань», 2000. 320 с.
- Шестаков В. П. От этоса к аффекту. История музыкальной эстетики от античности до XVIII века. Исследование. Москва : Музыка, 1975. 351 с.

References

- Adorno, T. V. (1999). *Izbrannoe: Sociologiya muzyki [Sociology of Music]*. Universitetskaya kniga (rus).
- Asaf'ev, B. V. (1963). *Muzykal'naya forma kak process [Musical form as a process]* (rus).
- Ivanycykj, A. I. (2008). *Khrestomatija z ukrajinsjkogho muzychnogho foljkloru [A textbook on Ukrainian musical folklore]*. NOVA KNYGhA (ukr).
- Kholopova, V. N. (2000). *Muzyka kak vid iskusstva [Music as a form of art]*. Lan Publishing House (rus).
- Kirnarskaya, D. K., Tarasova, K. V., Tsykina, N. I., & Kiyashchenko, G. M.; Cypina, G. M. (Ed.). (2003). *Intonaciya kak smyslovaya pervoosnova muzyki. Bazyisnye vidy i formy muzykal'nykh vyskazyvanij, ikh ehmocional'no-psikhologicheskij podtekst [Intonation as a semantic fundamental principle of music. Basic types and forms of musical expressions, their emotional and psychological implications]*. *Psikhologiya muzykal'noj deyatel'nosti: teoriya i praktika*, 102–110 (rus).
- Konen, V. (1981). *Istoriya zarubezhnoj muzyki. No 3 [History of foreign music. No 3]*. Muzyka (rus).
- Kostyuk, A. G. (1986). О теории музыкального восприятия [About the theory of musical perception]. *Muzykal'noe vospriyatие kak predmet kompleksnogo issledovaniya*, 7–17 (rus).
- Kudryashov, A. Yu. (2006). *Teoriya muzykal'nogo sodержaniya. Khudozhestvennyye idei yevropeyskoy muzyki XVII–XX vv. [The theory of musical content. Artistic ideas of European music of the XVII–XX centuries]*. Lan Publishing House (rus).
- Lyashchenko, I. S. Vzayemodiya masovoyi ta elitarnoyi kul'tury v muzychniy osviti. Muzychna osvita: filosofs'kyi, mystetstvoznachyiy ta pedahohichnyy naholosy [Interaction of mass and elite culture in music education]. In N. A. Ovcharenko, & Ya. V. Shramka (Eds.). *Muzichna osvita: filosofs'kij, mistectvoznachij ta pedagogichnij nalogosi* (pp. 30–51) (ukr).
- Medushevsky, V. V. (1993). *Intonation form of music*. Composer Publishing Association (rus).
- Nikeeva, I. A., & Fattakhova, L. R. (2004). *Istoriya muzyki [Music history]*. Omskij gos. un-t (rus).
- Petrushin, V. I. (1997). *Muzykal'naya psikhologiya [Musical psychology]*. Vlados (rus).
- Prociv, L. J. (2017.). Muzychna pedahohika v Ukrayini: zustrichi v istoriyi [Music pedagogy in Ukraine: meetings in history]. *Muzichne mistectvo v osvitologichnomu diskursi*, 2, 73–78 (ukr).
- Razhnikov, V. G. (1993). *Dinamika khudozhestvennogo soznaniya v muzykal'nom obuchenii [Dynamics of artistic consciousness in musical education]* (rus).
- Reva, V. P. (2013). Muzykal'noe vospriyatие kak samopoznaine lichnosti [Musical perception as self-recognition of personality]. *Muzykal'noe iskusstvo i obrazovanie*, 1, 64–70 (rus).
- Reva, V. P. (2014). Intonacionnoe pogruzhenie kak individual'naya slushatel'skaya strategiya ehsteticheskogo vospriyatия muzyki [Intonational immersion as an individual listening strategy of aesthetic perception of music]. *Muzykal'noe iskusstvo i obrazovanie*, 2, 26–40 (rus).
- Rudnic'ka, O. P. (2005). Pedagogika: zagal'na ta mistec'ka [Pedagogy: general and art]. Navchal'na kniga — Bogdan (ukr).
- Shestakov, V. P. (1975). *От этоса к аффекту. История музыкальной эстетики от античности до XVIII века. Исследования [From ethos to affect. History of musical aesthetics from antiquity to the XVIII century. Research]*. Music Publishing House (rus).
- Skrebkov, S. S. (1973). *Khudozhestvennyye printsipy muzykal'nykh stiley [Artistic principles of musical styles]*. Music Publishing House (rus).
- Teplov, B. M. (1985). *Izbrannye trudy: v 2-kh t. T. 1. [Selected works: in 2 volumes. T. 1.]*. Pedagogika (rus).
- Toropova, A. V. (2008). Psikhologiya muzykal'nogo obrazovaniya i razvitie lichnosti (metodologicheskij aspekt) [Psychology of music education and personality development (methodological aspect)]. *Vestnik MGUKI*, 5, 200–204 (rus).
- Vygotskij, L. S. (1986). *Psikhologiya iskusstva [Psychology of art]*. Iskusstvo (rus).

HISTORIA ŚWIATOWEJ MUZYKI W KONTEKŚCIE ZWIĄZKU EMOCJONALNEGO I RACJONALNEGO

Rakityanska Lyudmyla, kandydat nauk pedagogicznych, adiunkt,
adiunkt Katedry Metodyki Wychowania Muzycznego, Śpiewu i Dyrygowania Chórem,
Krzyworoski Państwowy Uniwersytet Pedagogiczny, pr. Gagarina 54, 50086 Krzywy Róg, Ukraina,
ludmilanick777@gmail.com

W artykule przedstawiono wyniki analizy historii sztuki muzycznej w kontekście relacji między emocjonalnym a racjonalnym. Pokazano, że cała historia ewolucyjnego rozwoju światowej sztuki muzycznej jest procesem złożonej, dialektycznej relacji emocjonalnego i racjonalnego, zdeteminowanego dominującym światopoglądem filozoficznym danej epoki historycznej, który determinował zmienność priorytetów artystycznych, ich równowagę emocjonalno-intelektualną czy też rozgraniczenie z dominacją racjonalnie zapośredniczonego lub emocjonalnie zmysłowego. Ustalono, że prymitywną kulturę cechuje synkretyczny charakter mitologicznych i światopoglądowych idei człowieka pierwotnego, co znajduje odzwierciedlenie w tradycji ludowej; w pojmowaniu sztuki starożytności przez starożytnych myślicieli greckich pierwszeństwo miały umysł, który odpowiadał racjonalnej, filozoficznej i światopoglądowej orientacji ówczesnego społeczeństwa; w Średniowieczu tendencja ta zakorzeniła się w teologiczno-racjonalistycznych poszukiwaniach «ojców kościoła», co znalazło odzwierciedlenie w różnych gatunkach muzyki kościelnej — religijnej, ascetycznej, ściśle regulowanej, ograniczonej emocjonalnie sztuce muzycznej; epokę Renesansu, pełną wiary w nieograniczone możliwości harmonijnego rozwoju człowieka, cechuje jedność i równowaga emocjonalna i intelektualna; sztuka Nowego czasu znalazła odzwierciedlenie w pojawieniu się nowych trendów artystycznych, wśród których są barok i klasycyzm. Barokowa koncepcja sztuki muzycznej wpisuje się w tradycje renesansu, rozumiejąc, że głównym celem sztuki jest odzwierciedlenie zmysłowości realnego świata; sztuka klasycyzmu podlega ścisłej regulacji, odwołuje się do ludzkiego umysłu, a nie do zmysłów, opiera się na «racjonalizmie», dominującym wówczas światopoglądzie filozoficznym; harmonijne połączenie przeżyć emocjonalnych i osobistych z głębokim intelektualnym zrozumieniem życia jest wiodącą cechą sztuki epoki romantyzmu; We współczesnej kulturze muzycznej istnieje tendencja do wzmacniania zasady racjonalności.

Słowa kluczowe: emocjonalne i racjonalne; specyficzna epoka historyczna; sztuka muzyczna.

THE HISTORY OF WORLD MUSIC ART WITHIN THE CONTEXT OF RELATIONSHIP BETWEEN THE EMOTIONAL AND THE RATIONAL

Rakityanska Liudmyla, Ph.D, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Music Education, Singing and Choral Conducting,
Kryvyi Rih State Pedagogical University, 54 Gagarina Ave., Kryvyi Rih, Ukraine,
ludmilanick777@gmail.com

The article presents the results of the analysis of musical art history in the context of the relationship between its emotional and rational constituents. The author traces the overall evolution of the world music, which in itself is a process of a complex dialectical relationship of the emotional and the rational, and which has been conditioned by the dominant philosophical worldview of a specific historical epoch, that determined the variability of artistic priorities, their emotional and intellectual balance or otherwise demarcating them by the dominating rational-mediated or emotional-sensory constituent. The research has established that the primitive culture is characterized by a syncretism of mythological and ideological ideas of the primitive human, which was reflected in the folk tradition; in the era of Ancient art, the Greek philosophers gave preference to reason while comprehending art, which went in line with the rational, philosophical and ideological orientation of the society at that time; in the Middle Ages era, this tendency fixed itself in the theological-rationalist search of the «fathers of the church», which was reflected in various genres of church music, that was religious, ascetically oriented, strictly regulated, as well as emotionally limited; the musical art of the Renaissance with its faith in the unlimited possibilities of harmonious human development is characterized by the unity and balance of the emotional and the intellectual; the New Age art was marked by new artistic trends, including Baroque and Classicism. The Baroque concept of musical art was consonant with the Renaissance tradition in terms of defining the main purpose of art as the need to reflect the sensuality of the real world; the art

of the Classicism is subject to strict regulations, appealing to the human mind, instead of the senses, it is based on «rationalism», the prevailing philosophical worldview at the time; a harmonious combination of both emotional and personal experiences together with a deep intellectual comprehension of life is the leading feature of the art of the Romantic era; the modern music culture demonstrates the tendency to strengthen the rational constituent.

Keywords: *emotional constituent and rational constituent; musical art; specific historical epoch.*

Стаття надійшла до редакції 27.08.2020

Прийнято до друку 24.09.20
